

УДК 336.77:338.43(477)

*Ольга Абакуменко, Наталія Марченко, Катерина Мороз***АГРОКРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ***Ольга Абакуменко, Наталія Марченко, Катерина Мороз***АГРОКРЕДИТОВАНИЕ В УКРАИНЕ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ***Olha Abakumenko, Nataliia Marchenko, Kateryna Moroz***AGRICULTURAL LENDING IN UKRAINE: CURRENT SITUATION AND MAIN PROBLEMS**

Агропромисловий комплекс України є важливою галуззю національної економіки, здатною вивести її з кризи. В умовах нестачі фінансування своєї діяльності, агропромисловий сектор дуже потребує кредитних ресурсів, які нині є занадто дорогим фінансовим джерелом. Проведені дослідження доводять скорочення використання кредитів агропромисловими суб'єктами господарювання при нарощенні процентних банківських ставок. Таким чином, банківські установи захищають свої кошти від загальноекономічних ризиків та ризиків діяльності агропромислового комплексу. Доведено необхідність державної підтримки агрокредитування та наведено пропозиції щодо її впровадження.

Ключові слова: сільське господарство, агрокредитування, кредитне забезпечення, ризики кредитування, бюджетна підтримка.

Рис.: 1. Табл.: 2. Бібл.: 10.

Агропромышленный комплекс Украины является важной отраслью национальной экономики, способной вывести ее из кризиса. В условиях недостатка финансирования своей деятельности, агропромышленный сектор очень нуждается в кредитных ресурсах, которые на данный период времени являются слишком дорогим финансовым источником. Проведенные исследования доказывают сокращение использования кредитов агропромышленными субъектами хозяйствования при наращивании процентных банковских ставок. Таким образом, банковские учреждения защищают свои средства от общеэкономических рисков и рисков деятельности агропромышленного комплекса. Доказана необходимость государственной поддержки агрокредитования и приведены предложения по ее внедрению.

Ключевые слова: сельское хозяйство, агрокредитование, кредитное обеспечение, риски кредитования, бюджетная поддержка.

Рис.: 1. Табл.: 2. Библ.: 10.

Agro-industrial complex of Ukraine is an important sector of the national economy capable of leading it out of crisis. In the conditions of insufficient financing of its activities, the agricultural sector needs credit resources, which are too expensive financial source nowadays. Researches show a reduction of using the loans by agricultural entities in the capacity of Bank interest rates. Therefore banking institutions protect their funds from General economic risks and risks of activities of agriculture. The paper proves the necessity of state support of agricultural lending and provides suggestions for its implementation.

Key words: agriculture, agricultural loans, credit support, the risks of lending, budget support.

*Fig.: 1. Tabl.: 2. Bibl.: 10.***JEL Classification:** Q 14; E 51

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку ринкових відносин та поглиблення глобалізаційних процесів в Україні кредит відіграє надзвичайно важливу роль як на макро-, так і на мікрорівні. Такі перетворення в економіці призвели до того, що значна частина підприємств галузі втратила власні фінансові ресурси, а умови доступу їх до зовнішніх джерел залишаються обмеженими. Більшість суб'єктів господарювання не можуть здійснювати свою успішну діяльність, використовуючи тільки власні фінансові ресурси, тому така ситуація вимагає постійного пошуку джерел фінансового забезпечення господарської діяльності.

Аграрний сектор економіки дедалі більше потребує фінансових вкладень, необхідних для оновлення й технологічної модернізації виробництва, зокрема для закупівлі нової сільськогосподарської техніки та будівництва об'єктів комерційного і промислового призначення. Сезонність сільськогосподарського виробництва обумовлює необхідність залучення запозичених коштів у значних обсягах (великий розрив між часом вкладення коштів та їх повернення після реалізації продукції і, особливо, залежність від природних умов).

Однак використання кредиту важливе не тільки з позиції підтримки поточної діяльності суб'єкта господарювання, але й для подальшого розширення та перспективного

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

розвитку його діяльності: збільшення випуску продукції, пришвидшення операційного циклу, покращення якості виробництва, збільшення прибутковості, зростання інвестиційних можливостей тощо.

Об'єктивною необхідністю є використання кредитних ресурсів в умовах переорієнтації вітчизняних агропідприємств на євrorинки, оскільки конкурентні позиції української сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках є нестабільними внаслідок незавершеності процесів адаптації до європейських вимог щодо якості продуктів. Низькі темпи техніко-технологічного оновлення виробництва, зростає рівень зношеності техніки, переважає використання застарілих технологій, що збільшує вартість готової продукції у структурі собівартості виробництва, і як наслідок – неконкурентні ціни та висока капіталомісткість продукції підприємств аграрної сфери.

В умовах катастрофічного обвалу економіки України, що знаходиться на межі дефолту, саме АПК є своєрідним локомотивом для національної економіки, тому проблемам кредитування українських аграріїв приділяється значна увага.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Проблемні питання залучення кредитних ресурсів кредитування сільськогосподарських товаровиробників розглядаються у працях багатьох вітчизняних учених та економістів, серед яких: О. Є. Гудзь, С. А. Колотуха, І. Б. Коваленко, О. А. Кириченко, В. Д. Кудрицький, Ю. О. Лупенко, О. Г. Малій, Ю. М. Мироненко, О. О. Непочатенко, І. М. Онопрієнко, О. О. Терещенко та інші.

Виклад основного матеріалу. Для України аграрна індустрія – одна з пріоритетних, але, попри значний потенціал, АПК не отримує адекватного фінансового живлення від банківського сектору. Особливо гостро ця проблема постає перед невеликими приватними (фермерськими) господарствами.

Результати опитувань показують, що 75 % агропідприємств мають обмежений доступ до банківських кредитів. Основними джерелами фінансування господарської діяльності для них лишаються і нині власні кошти (нерозподілений прибуток – для 60 % респондентів, особисті заощадження фермерів – для 13–15 %). Банківські кредити отримують лише 28 % агропідприємств [1].

У табл. 1 відображено динаміку обсягів наданих кредитів та процентних ставок у галузях сільського господарства та торгівлі.

Таблиця 1

*Порівняльна динаміка обсягів наданих кредитів і процентних ставок у сільському господарстві та торгівлі і ремонтних послугах за 2012–2015 рр.
(залишки коштів на кінець періодів)*

Надані кредити і процентні ставки	Рік			
	2012	2013	2014	Лютий 2015
Всього наданих кредитів	605 425	691 903	778 841	1 017 551
Обсяг наданих кредитів: сільське господарство, млн грн	36 488	43 534	55 335	68 430
Середньозважена річна процентна ставка, %, у т. ч.:				
- за кредитами в національній валюті	21,9	18,7	21,2	22,8
- за кредитами в іноземній валюті	8,1	8,4	14,1	11,8
Обсяг наданих кредитів: оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, млн грн	220 224	268 519	269 797	335 189
Середньозважена річна процентна ставка, %, у т. ч.:				
- за кредитами в національній валюті	16,4	16,8	15,6	17,8
- за кредитами в іноземній валюті	9,6	8,1	8,9	9,1

Джерело: складено авторами за даними [3].

З табл. 1 прослідковується тенденція про щорічне суттєве перевищення обсягів наданих кредитів у галузі торгівлі (майже в п'ять разів у лютому 2015 року) над обсягами наданих кредитів сільському господарству, а також про поступове зростання цих обся-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

гів за обома видами економічної діяльності, що зумовлено значною потребою у додатковому фінансуванні. Середньозважена річна процентна ставка за кредитами нестабільна та має коливальний характер, проте прослідковується тенденція до її збільшення, на що, у свою чергу, вплинуло назрівання політичної та економічної кризи у країні та підвищення Національним банком України облікової ставки (що в період з 04.03.2015 по 28.08.2015 становила рекордні 30 % річних). Як видно з даних табл. 1, процентна ставка за користування кредитом у сільському господарстві значно вища ніж у торгівлі й у ремонтних послугах, на що впливає ризик у галузі, тривалий операційний цикл. Виникає дилема: сільське господарство має значну потребу у кредитних ресурсах, але висока процентна ставка не дозволяє залучити достатню їх кількість.

Оскільки Україна є аграрно-промисловою країною, в якій, по суті, повинна бути значна підтримка АПК як з боку держави, так і з боку фінансово-кредитних установ. Проте дані табл. 1 свідчать про протилежне: позиковий капітал «дешевший» у тій галузі, в якій нижчий ризик неповернення кредиту, тому кредитоспроможність сільськогосподарських підприємств значно знижується порівняно з підприємствами торгівлі та ремонтних послуг. Це є негативним фактором, оскільки впливає не лише на сільськогосподарського виробника, а й на економіку країни загалом та є значною проблемою, що потребує вирішення.

Структуру наданих кредитів за галузевою ознакою станом на 2014 рік представлено на рис.

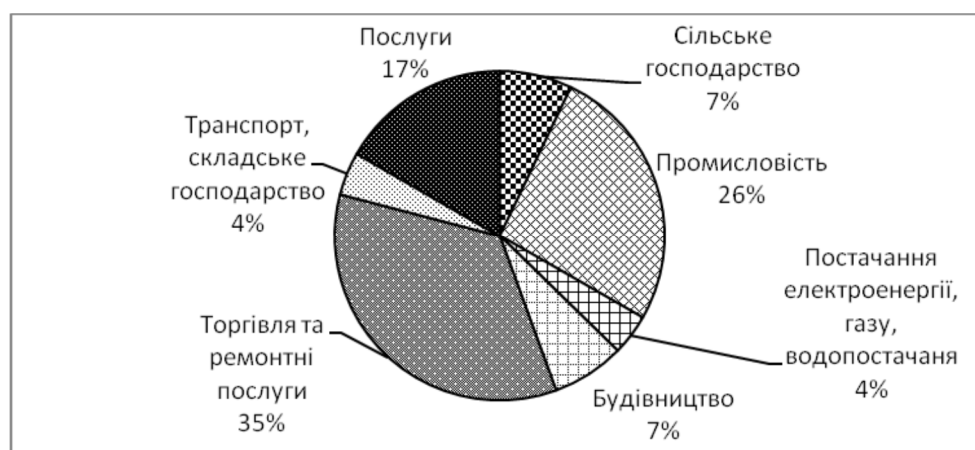

Рис. Структура наданих кредитів за галузевою ознакою станом на 2014 рік

Джерело: складено авторами за даними [3].

Згідно з представленими даними можна зробити такі висновки: частка виданих кредитів сільськогосподарським підприємствам становила лише 7 % у загальній структурі кредитного портфелю банків, у той час як кредити у сфері торгівлі та ремонтних послуг – 35 %. Це свідчить про низьку підтримку аграрного сектору економіки з боку банків, складність залучення кредиту для малих та середніх підприємств (а їх переважна більшість), низьку кредитоспроможність та ризиковість такого кредитування. Значний ризик пов'язаний, насамперед, з природними умовами, від яких безпосередньо залежить виробничо-господарська діяльність аграріїв (небезпечні стихійні явища (посухи, підтоплення, зсуви, тощо)), внаслідок чого аграрії зазнають значних матеріальних збитків. Втрати врожайності в окремих господарствах можуть сягати 50 %, а у разі поєднання кількох несприятливих факторів – до 70 %.

Як зазначають експерти, банкам не вигідно кредитувати представників малого та середнього агробізнесу, адже собівартість обробленої кредитної заявки висока, при цьому сума позики в масштабах банку незначна. Для того, щоб агрокредит став доступнішим, потрібно як мінімум уніфікувати кредитні заявки всіх банків і привести їх до єдиної форми.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

За даними Національного банку України, в Україні станом на 01.01.2015 р. функціонувало 163 комерційні банки. Проте лише близько 20 практикують у своїй діяльності надання послуг з агрокредитування. На них припадає до 80 % сільськогосподарських позик. Кредитний портфель в аграрній сфері сягає майже 6 % загального кредитного портфеля банку. В середині осені 2015 року спеціалізовані кредити для аграріїв видає дев'ять великих банків, що входять до топ-25 ринку послуг для малого бізнесу – з європейських дочірніх фінансових установ «Райффайзен Банк Аваль», «ПроКредит Банк», «ОТП Банк», «ЮніКредит Банк», «КредіАгріколь»; з українських банків – «Ощадбанк», «Укресімбанк», «Укргазбанк» і «ПриватБанк» (втім у найбільшій фінансовій установі скоріше за все йдеться про невеликий овердрафт для аграріїв). Лідируючі позиції вони посідали в основному завдяки розгалуженій мережі своїх відділень. Активну позицію на ринку агрокредитування посідає Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР). З початку своєї діяльності в Україні в 1993 році ЄБРР вклав понад 1,5 млрд євро в близько 80 проектів агросектору [7].

Дослідження кредитування за останні роки свідчить про слабку, але позитивну динаміку процесу кредитування сільського господарства. Стан кредитування АПК у 2014–2015 рр. представлено в табл. 2.

Таблиця 2

Стан кредитування підприємств АПК України у 2014–2015 рр.

Залучення кредитних коштів підприємствами АПК	за весь рік	станом на	станом на	Абсолютне відхилення, +/-
	2014	23.10.2014	23.10.2015	
Кількість підприємств АПК, які залучили кредити	2267	2058	1914	-144
Кількість підприємств АПК, які залучили пільгові кредити		117	140	23
Обсяги залучених кредитів: всього, млрд грн, у т.ч.:	11,02	8,9	13,4	4,5
- короткострокові	7,8	6,3	9,4	3,1
- середньострокові	2,0	1,7	2,4	0,7
- довгострокові	1,1	0,91	1,6	0,69
Процентна ставка за залученими кредитами, %:				
- у національній валюті	15-30	15-30	17-35	-
- в іноземній валюті	7,8-16	7,8-16	10-19,1	-

Джерело: складено авторами за даними [9; 10].

Дані табл. 2 свідчать про те, що обсяги кредитування станом на 23 жовтня 2015 р. року є більшими ніж за аналогічний період минулого року на 4,5 млрд грн, тобто попит в обсягах кредитних ресурсів зростає, але, з іншого боку, знизилась кількість кредитів – на 144 контракти. Це пояснюється тим, що в умовах критичного стану економіки (падіння ВВП на 6,8 % (у середньому за рік); високий дефіцит державного бюджету) відбувається скорочення банками програм кредитування агросектору та посилення вимог кредиторів до позичальників. Значна кількість підприємств відмовляються від залучення кредитних коштів, оскільки процентна ставка за користування кредитом досягає 35 %, що є непідйомним рівнем для агробізнесу. Зростання обсягів залучених кредитів здебільшого відбулося за рахунок збільшення однієї кредитної заявки. Як видно з табл. 2, основну частку залучених кредитів становлять короткострокові (до 1 року), тобто тих, що використані для поповнення обігових коштів і поточної діяльності.

Найменшу частку становлять довгострокові кредити (12 % від загального обсягу), що в першу чергу пов'язано з більшою вартістю такого кредитування, особливо в умовах інфляції та потрійної девальвації гривні. Зменшення обсягів довгострокового кредитування АПК може призвести до уповільнення розвитку галузі, унеможливить інтен-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

сифікацію виробництва та впровадження сучасних технологій, які вимагають значних інвестицій і мають тривалий термін окупності. В умовах збільшення вартості всіх виробничих ресурсів скорочення обсягів короткострокового кредитування може призвести до браку обігових коштів, що може стати критичним для підприємств у період активного проведення польових робіт і вплинути на продуктивність виробництва [6].

Найбільш затребуваними фінансовими продуктами для підприємств аграрного сектору є: сезонні кредити на вирощування сільськогосподарських культур, інвестиційні – на придбання сільськогосподарських активів, кредити для агробізнесу (довгострокові фінансові продукти (на 5–7 років), спрямовані на розширення бізнесу), а також фінансовий лізинг сільськогосподарської техніки [2].

У нинішніх кризових умовах на поліпшення фінансування з боку банківських установ розраховувати не варто, тому аграрії змушені покладатися тільки на власні ресурси і шукати альтернативні методи фінансування або ж скорочувати виробництво чи порушувати його технології, що може призвести до втрат майбутнього врожаю.

Велике значення для АПК є державна підтримка. Державна підтримка сільськогосподарського виробництва у більшості країн світу є пріоритетним напрямом їх аграрної політики. Вона є одним із міцних зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств [4].

У межах реалізації бюджетної програми 2801030 «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів» до регіонів спрямовано кошти в сумі 300 млн грн. Станом на 23.10.2015 року фактично використано 72,6 млн грн, залишок – 227,4 млн грн [10].

У 2015 році сільське господарство отримало найменшу бюджетну підтримку за останні 10 років. У проекті Державного бюджету України на 2015 рік видатки для Міністерства аграрної політики та продовольства України передбачено в сумі 3 092 540,0 тис. грн, у тому числі по загальному фонду – 1 132 874,4 тис. грн, по спеціальному – 1 959 665,6 тис. грн, проте (за різними оцінками) загальна потреба галузі у кредитуванні становить від 90 до 250 млрд грн, з них щорічна потреба в оборотних коштах – 7–8 млрд грн, решта – на оновлення основних фондів [5].

Але реальна бюджетна підтримка порівняно мізерна і не відповідає потребам, тому аграрний сектор економіки працює на межі збитковості, що свідчить про недостатню надієвість цього державного механізму.

Висновки і пропозиції. Банківська система та держава не відіграють на сьогодні належної ролі у забезпеченні агропідприємств фінансовими ресурсами. Висока вартість кредитних ресурсів, відсутність відповідного забезпечення та недостатня кредитоспроможність більшості господарств перешкоджають розвитку ефективних відносин між комерційними банками та виробниками сільгосппродукції.

Основні проблеми залучення кредитних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами, які нині гальмують розвиток системи кредитного обслуговування аграрного сектору економіки:

- низька кредитоспроможність та інвестиційна привабливість в основному через погіршення платоспроможності та фінансового стану;
- невисока рентабельність, яка до того ж нестабільна і коливається від сезону до сезону;
- відсутність у більшості підприємств належного кредитного забезпечення (нерозвиненість ринку землі, що унеможлиблює її використання як застави для отримання кредиту, значний знос основних засобів, підприємства мало забезпечені найліквіднішими формами застави тощо);
- тривала процедура отримання банківського кредиту;

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

- ризик галузі, який пов'язаний з тривалим операційним циклом, сезонним характером виробництва та природними умовами;
- недоступність фінансових послуг для малих і середніх підприємств;
- високі відсоткові ставки, які є значно вищими ніж за іншими видами економічної діяльності;
- недоступність систем та послуг сільськогосподарського страхування через високу їх вартість, що у свою чергу могло б зменшити кредитні ризики як кредитора, так і позичальника;
- відсутність кредитних фондів, спеціалізованих банків та відповідних механізмів кредитування, спрямованих, перш за все, на розвиток й підтримку малих та середніх сільськогосподарських підприємств;
- неефективність та низька державна підтримка галузі – кошти виділяються переважно без ув'язки з технологічними потребами, як правило, у кінці року, що створює передумови для їх нецільового використання.

Тому, спираючись на вищенаведене, основними напрямками покращення механізму кредитування сільськогосподарських підприємств мають стати розроблення комплексу заходів з боку держави і банківської системи, спрямованих на розвиток системи взаємодії з аграрним сектором економіки: збільшення бюджетної підтримки, раціональне використання бюджетних коштів, зниження процентних ставок для сільськогосподарської галузі, як для життєво необхідної галузі народного господарства враховуючи швидкість обороту капіталу, вдосконалення методик оцінювання кредитоспроможності позичальників, які б враховували специфічні особливості сільськогосподарської галузі.

Список використаних джерел

1. *Агросектор і його кредитні врожаї* [Електронний ресурс] // Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація України. – Режим доступу : <http://www.coop-union.org.ua/?p=425>.
2. *Банки стали більше цікавитися кредитуванням АПК* [Електронний ресурс] // Портал харчової промисловості. — Режим доступу : <http://www.harchovyk.com/news/detail/2895>.
3. *Бюлетень* Національного банку України [Електронний ресурс]. – № 2/2012; 2/2013; 2/2014. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>.
4. *Малій О. Г.* Фінансове забезпечення агроформувань [Електронний ресурс] / О. Г. Малій. – Режим доступу : http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_149/34.pdf.
5. *Міністерство* аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/apk>.
6. *Обсяг* кредитування вітчизняного АПК впав більш ніж на третину [Електронний ресурс] // proСело. – Режим доступу : <http://www.proselo.com.ua/obsyag-kredituvannya-vitchiznyanogo-apk-vrav-bilsh-nizh-na-tretinu/>.
7. *Огляд* ринку кредитування юридичних осіб на 19 жовтня 2015 року [Електронний ресурс] // Prostobiz.ua Путівник у світі бізнес-фінансів. – Режим доступу : http://www.prostobiz.ua/kredity/stati/agrokredity_prodolzhayut_deshevet_obzor_rynka_kreditovaniya_yurlits_na_19_oktyabrya_2015_goda.
8. *Онопрієнко І. М.* Проблеми кредитування аграрних підприємств [Електронний ресурс] / І. М. Онопрієнко. – Режим доступу : http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5972/1/10_30_28.pdf.
9. *Стан* залучення кредитів підприємствами АПК 2014 [Електронний ресурс] // Аграрний сектор України. – Режим доступу : http://agroua.net/news/news_49303.html.
10. *Стан* кредитування АПК у 2015 році [Електронний ресурс] // Міністерство аграрної політики та продовольства України. – Режим доступу : http://minagro.gov.ua/en/system/files/Оперативна_інформація_по_залученим_кредитам_23.10.2015.xls.

References

1. *Ahrosektor i yoho kredytni vrozhai* [The agricultural sector and its loan yields]. *Silskohospodarska obsluhovuiucha kooperatsiia Ukrainy – Agricultural service cooperatives of Ukraine*. Retrieved from <http://www.coop-union.org.ua/?p=425>.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

2. Banky staly bilshе tsikavytysia kredytuvanniam APK [Banks have become more interested in lending to agribusiness]. *Portal kharchovoi promyslovosti – Food industry Portal*. Retrieved from <http://www.kharchovyk.com/news/detail/2895>.
3. Biuletен Natsionalnoho banku Ukrainy [Bulletin of the National Bank of Ukraine], № 2/2012, 2/2013, 2/2014. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua/>.
4. Maliy, O.H. *Finansove zabezpechennia ahroformuvan [Financial support of agricultural holdings]*. Retrieved from http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_149/34.pdf.
5. Ministerstvo ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy [The Ministry of agricultural policy and food of Ukraine]. Retrieved from <http://minagro.gov.ua/apk>.
6. Obsiah kredytuvannia vitchyznianoho APK vpav bilsh nizh na tretynu [The volume of lending to the domestic agricultural sector fell by more than a third]. *Proselo – Proselo*. Retrieved from <http://www.proselo.com.ua/obsyag-kredytuvannya-vitchiznyanogo-apk-vpav-bilsh-nizh-na-tretynu/>.
7. Ohliad rynku kredytuvannia yurydychnykh osib na 19 zhovtnia 2015 roku [The review of the market of crediting of legal entities on 19 October 2015]. *Prostobiz.uaPutivnyk u sviti biznes-f finansiv – Prostobiz.iupati in the world of business Finance*. Retrieved from http://www.prostobiz.ua/kredyty/stati/agrokredyty_prodolzhayut_deshevet_obzor_rynka_kreditovaniya_yurlits_na_19_oktyabrya_2015_goda.
8. Onoprienko, I.M. *Problemy kredytuvannia ahrarnykh pidpriemstv [Problems of crediting of agrarian enterprises]*. Retrieved from http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5972/1/10_30_28.pdf.
9. Stan zaluchennia kredytiv pidpriemstvamy APK 2014 [The state of crediting the enterprises of agrarian and industrial complex 2014]. *Ahrarnyi sektor Ukrainy – The Agrarian sector of Ukraine*. Retrieved from http://agroua.net/news/news_49303.html.
10. Stan kredytuvannia APK u 2015 rotsi [The state of the agricultural sector lending in 2015]. *Ministerstvo ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy – Ministry of agricultural policy and food of Ukraine*. Retrieved from http://minagro.gov.ua/en/system/files/Оперативна_information_on_loans_23.10.2015.xls.

Абакуменко Ольга Вікторівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів підприємств і установ, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14027, Україна).

Абакуменко Ольга Викторовна – доктор экономических наук, профессор, зав. кафедры финансов предприятий и учреждений, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14027, Украина).

Abakumenko Olha – Doctor of Economics, Professor, Chief of Department of Finance of Enterprises and Institutions, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14027 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: abakumenko.olga@gmail.com

Марченко Наталія Андріївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів підприємств і установ, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14027, Україна).

Марченко Наталья Андреевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов предприятий и учреждений, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14027, Украина).

Marchenko Nataliia – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department of Finance of enterprises and institutions, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14027 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: natanma@mail.ru

Мороз Катерина Володимирівна – магістрант, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14027, Україна).

Мороз Екатерина Владимировна – магистрант, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14027, Украина).

Katerina Moroz –Master’s Degree student, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14027 Chernihiv, Ukraine).